

**PRZEMÓWIENIE PROFESORA STANISŁAWA GOMUŁKI
PODCZAS CEREMONII NADANIA GODNOŚCI
DOKTORA *HONORIS CAUSA*
UNIwersYTETU EKONOMICZNEGO W POZNANIU***

Magnificencjo, Rektorze Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Profesorze Promotorze, Szanowni Członkowie Senatu, Profesorowie Referenci, Panie i Panowie Profesorowie, Szanowni Goście!

Wśród gości witam szczególnie Konsulów Danii oraz Federacji Rosyjskiej. Ze strony Królestwa Danii otrzymałem dużą pomoc w trudnym okresie. W przypadku Federacji Rosyjskiej wspominam dobrze bliską współpracę z kluczowymi reformatorami tego kraju, szczególnie z Wicepremierem Gajdarem i jego współpracownikami w drugiej połowie 1991 r.

Doktorat *honoris causa* jest jednym z najważniejszych, może nawet najważniejszym wyróżnieniem, jakim dysponuje Uniwersytet. Czuję się więc niezwykle zaszczycony Waszą decyzją o przyznaniu mi tak ważnego wyróżnienia. Szczególnie cenię sobie fakt, że otrzymuję je od Uniwersytetu, który wniósł znaczący wkład do rozwoju nauk ekonomicznych, edukacji i debaty publicznej w okresie II i III Rzeczypospolitej.

Jest w zwyczaju, aby przy takiej okazji wyróżniony tytułem powiedział coś mądrego, coś trochę nowego, a przynajmniej nietrywialnego, coś, co równocześnie nawiązuje do wyników jego naukowej działalności. Ponieważ od czasu mojego doktoratu na Uniwersytecie Warszawskim sprzed ponad czterdziestu lat zajmowałem się szczególnie intensywnie wyjaśnianiem źródeł zróżnicowania tempa wzrostu gospodarczego zarówno między krajami, jak i z upływem czasu, temu tematowi chciałbym poświęcić przyznane mi przez Pana Rektora około 20 minut. Na wygłoszenie wykładu potrzebowałem zwykle 55 minut. Na szczęście tak się składa, że ostatni numer uniwersyteckiego czasopisma naukowego „Poznań University of Economics Review” publikuje mój artykuł na ten właśnie temat, zatytułowany *Mechanisms and Sources of World Economic Growth*. Ten artykuł chciałbym zatem potraktować jako pełny, właściwy wykład. Tu i teraz ograniczę się tylko do kilku uwag.

Po pierwsze, początkowe teorie wzrostu gospodarczego takich ekonomistów, jak Harrod, Domar, Solow, Kuznetz czy Kaldor, a w Polsce Kalecki, koncentrowały uwagę przede wszystkim na tzw. ilościowych czynnikach wzrostu, głównie zatrudnieniu i akumulacji kapitału. Kluczowa rola innowacji i kwalifikacji była zauważana, ale na przykład sama stopa innowacji nie była wyjaśniana. Było tak, mimo że już w latach 50. było jasne, że chociaż

* Uroczystość odbyła się 21 stycznia 2010 r.

akumulacja kapitału jest niezbędna dla podtrzymania wzrostu gospodarczego, to głównym źródłem dochodu i bogactwa materialnego mieszkańców są te aktywności ekonomiczne, które wywołują, czy produkują zmiany jakościowe w gospodarce, czyli innowacje i umiejętności ludzi. Inaczej mówiąc, chodzi o aktywności, które wprowadzają nowe technologie i produkty, zmieniają instytucje oraz podnoszą kapitał ludzki.

Chociaż ta ocena nie jest już od szeregu lat kwestionowana, to wielu (w tym także ekonomistów i publicystów) wciąż twierdzi – teraz nawet może dobitniej niż jeszcze 10-20 lat temu – jakoby wzrost gospodarczy był oparty na wiedzy, na informacji dopiero w ostatnich kilkudziesięciu latach.

Otóż nasze badania prowadzą do wniosku, że wzrost dochodów i bogactwa materialnego na dłuższą metę był zawsze oparty na wiedzy. Tyle tylko, że procentowe zmiany w zasobie tej wiedzy były przez tysiąclecia niewielkie, natomiast uległy gwałtownemu przyśpieszeniu w ostatnich dwóch-trzech wiekach.

Właśnie wyjaśnieniu tego przyśpieszenia i pokazaniu perspektywy nieuniknionego, według tej teorii, spowolnienia w przyszłości zmian jakościowych, a w konsekwencji także tempa wzrostu gospodarczego, poświęcona jest istotna część moich prac, szczególnie tych w latach 1970-1990.

Po drugie, z perspektywy moich prac dużym błędem jest nieodróżnianie wkładu do przyrostu wiedzy w skali globalnej od zmian jakościowych w skali określonej gospodarki. W krajach doganiających – takich jak teraz na przykład Chiny, Indie czy Polska – gospodarki mogą być, i w tych trzech krajach są, bardzo innowacyjne, mimo niewielkiego własnego wkładu do światowego zasobu wiedzy.

Po trzecie, trzeba starannie odróżniać kraje najbardziej rozwinięte, w których praktycznie niemal całkowicie własne zmiany jakościowe decydują o innowacyjności ich gospodarek, od krajów mniej rozwiniętych, w których o innowacyjności decyduje transfer wiedzy od innych, a nie własny wkład do wiedzy światowej. Taki niewielki wkład własny jest tam, na obecnym etapie rozwoju tych krajów, czymś normalnym.

Moja czwarta uwaga jest następująca. W ostatnich trzydziestu-czterdziestu latach powstało wiele modeli opisujących wzrost gospodarczy w krajach wysokorozwiniętych na podstawie podziału gospodarki na dwa sektory: (1) produkujący dobra konwencjonalne przy danej wiedzy, (2) sektor produkujący zmiany jakościowe, czyli w przybliżeniu obejmujący badania i rozwój oraz edukację wszelkiego rodzaju. Implikacją wielu z tych modeli było to, że tempo zmian jakościowych rośnie wraz ze wzrostem udziału inwestycji w PKB lub wraz ze wzrostem relacji zatrudnienia w sektorze zmian jakościowych do ogólnego zatrudnienia. Dane empiryczne nie potwierdzają jednak takich implikacji w krajach wysokorozwiniętych. W ten sposób testu empirycznego nie przeszły pewne znane modele, między innymi Arrowa teoria *learning-by-doing*, teorie Romera i Lucasa. Natomiast test taki przeszły dość dobrze inne modele, wśród nich model Phelps'a.

Ale model Phelps'a z 1966 r. dotyczył tzw. wzrostu zrównoważonego, kiedy to nakłady pracy i kapitału w sektorze zmian jakościowych rosną w takim samym tempie, jak w sektorze produkującym dobra konwencjonalne. Tymczasem

w okresie ostatnich dwóch-trzech wieków sektor zmian jakościowych rozwijał się wielokrotnie szybciej od sektora produkującego dobra konwencjonalne. To właśnie rozszerzeniem analizy Phelps'a na taką sytuację wzrostu nierównoważonego, czyli – w mojej ekonomicznej definicji – na sytuację rewolucji technologicznej, zajmowałem się w moich pracach.

Moje badania prowadzą do trzech wniosków, może trochę zaskakujących, a w każdym razie w literaturze podręcznikowej jeszcze słabo obecnych.

1. Teoria innowacji i wzrostu gospodarczego dla krajów doganiających musi być całkiem inna niż dla krajów najbardziej rozwiniętych. Model Nelsona-Phelps'a był jednym z pierwszych, który dotyczył krajów doganiających. Model ten zakładał, że dyfuzja i transfer technologii są tym większe, im większa jest luka technologiczna. W tym sformułowaniu autorzy nawiązywali do idei Veblena i Gerschenkrona o *advantages of backwardness*. Ten model załamuje się jednak dla krajów wyjątkowo mało rozwiniętych, z małą zdolnością do absorpcji innowacji. Okazuje się bowiem, że w tych krajach doganiających, inaczej niż w krajach wysokorozwiniętych, wiele zależy od reform instytucjonalnych i polityki gospodarczej. Wynika to między innymi stąd, że w krajach doganiających, inaczej niż w krajach wysokorozwiniętych, udział inwestycji w tzw. PKB oraz wydatki na szkolnictwo są tymi zmiennymi, które w istotny sposób wpływają na stopę innowacji i wobec tego także na tempo rozwoju gospodarczego. A polityka gospodarcza może z kolei mieć duży wpływ na narodowe oszczędności i stopę inwestycji.

2. W krajach wysokorozwiniętych tempo wzrostu PKB na mieszkańca, chociaż w ostatnich dwóch-trzech wiekach wyjątkowo wysokie i dość stabilne, utrzyma się na tym lub zbliżonym poziomie jeszcze tylko przez pewien okres, taki, który jest potrzebny na to, aby doszło do pełnego wykorzystania w skali globalnej ludzi z talentem innowacyjnym i talentem przedsiębiorczości.

W tej chwili takie pełne wykorzystanie już nastąpiło, po tych około dwóch-trzech wiekach, tylko w grupie krajów najbardziej rozwiniętych. Ale w krajach doganiających stopień wykorzystania zasobu talentów tego rodzaju jest jeszcze dość niski. To właśnie stanowi rezerwę wzrostu przyspieszonego w skali globalnej. To właśnie stopniowe wykorzystywanie tej rezerwy podtrzyma taki przyspieszony wzrost jeszcze przez pewien czas.

3. Wzrost zrównoważony w skali globalnej, w sytuacji wyczerpania się wspomnianej przed chwilą rezerwy wzrostu oraz w sytuacji oczekiwanej stabilizacji liczby ludności świata, musi z czasem oznaczać systematyczne spowolnienie tempa wzrostu PKB na mieszkańca do poziomu dużo niższego niż ten, jaki obserwowaliśmy przez ostatnie dwa-trzy wieki.

Moja ostatnia uwaga dotyczy implikacji teorii o zasadniczym podobieństwie między ścieżkami wzrostu w okresie przed rewolucją technologiczną ostatnich dwóch-trzech wieków i po zakończeniu tej rewolucji, to jest z chwilą przejścia z powrotem na ścieżkę wzrostu zrównoważonego, czyli równie szybkiego wzrostu sektora konwencjonalnego i sektora zmian jakościowych. W obu tych sytuacjach poziom PKB na mieszkańca byłby oczywiście bardzo odmienny, ale różnica nie dotyczyłaby już tempa dalszego wzrostu tego poziomu.

Według tej teorii bardzo szybki wzrost gospodarczy w okresie pośrednim pomiędzy tymi dwoma epokami, w którym to okresie teraz się znajdujemy, to

swego rodzaju superfluktuacja w historii ludzkiej cywilizacji, zjawisko rozciągnięte na może trzy-cztery wieki, a więc stosunkowo krótkotrwałe.

Ta superfluktuacja już podniosła i dalej zwiększa poziom materialnego bogactwa na mieszkańca bardzo szybko, około rząd wielkości szybciej niż w poprzednich wiekach. Ta moja teoria implikuje, że w wymiarze globalnym i historycznym zmierzamy w kierunku powrotu do stosunkowo powolnego wzrostu gospodarczego, epoki znacznych czy nawet dużych zmian bezwzględnych w poziomie PKB na mieszkańca, ale małych zmian procentowych.

prof. dr hab. Stanisław Gomułka

* * *

DAYS OF THE POZNAŃ UNIVERSITY OF ECONOMICS

The second Days of the Poznań University of Economics (PUE) marking the anniversary of the granting the school a university status took place on 20-21 January 2010. The PUE Days 2010 was a special event as it coincided with the twentieth anniversary of the introduction of the fundamental economic reforms in Poland.

The PUE welcomed a special guest – Professor Leszek Balcerowicz, holder of the PUE honorary doctorate, the prime author of the stabilisation programme and the former Deputy Prime Minister and Minister of Finance in charge of the economic policy in Tadeusz Mazowiecki's government twenty years ago. Professor Balcerowicz delivered a lecture on *Economic Transformation in Central and Eastern Europe: Conclusions after 20 Years of Experience*, and during a meeting with students afterwards talked about the current economic crisis and its impact on the Polish economy.

Professor Marian Gorynia, Chancellor of the University, chaired a debate on *Polish Economic Transformation: 20 Years Later* held in the main Auditorium. The speakers included Professors Bogusław Fiedor, Stanisław Gomułka, Krzysztof Jajuga, Tadeusz Kowalski, Witold Orłowski, and Andrzej Wojtyna. The exhibition that was simultaneously held in the main University building presented publications by the PUE researchers and was focused on the market reforms of 1989-1990. The PUE Days culminated with the official conferral of an honorary doctorate awarded by the University Senate on Professor Stanisław Gomułka, a distinguished Polish economist and co-author of the market reforms in Poland, in recognition of his eminent contribution to the development of economic science, especially macroeconomics, comparative economics, growth theory, and his role in the preparation and execution of market reforms in Poland. The ceremony was attended by numerous representatives of Polish universities and the business world, and local government officials. Professor Gomułka delivered a lecture focused on his many years of research in the field of economic growth mechanisms. He stressed the need of having two different classes of theories of economic growth: one for the technologically advanced countries, and another one for the economies striving to catch up with the rest. Professor Gomułka underlined the role of economic policies fostering the innovation absorption capacity in countries which attempt to close the technology gap. He also outlined the long-term specific trends of changes in growth conditions and innovation processes in the global economy.

All events of the PUE Days were very well attended by the Faculty members and students as well as members of the PUE Partner Club. They created an opportunity for integration of the whole academic community. This aim was further facilitated by a gala concert featuring works by J. S. Bach and G. F. Haendel held in the Aula Nova of Poznań Academy of Music.

prof. dr Tadeusz Kowalski